

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΕΣΔΔΑ

ΜΑΘΗΜΑ: ΟΡΓΑΝΩΣΗ & ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

*ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Αντωνιάδης Αλκιβιάδης,
MSc Πολιτική Επιστήμη και Ιστορία, Υπ. Διδάκτωρ Ιστορίας*

ΕΣΔΔΑ 32^{ος} ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΕΘΕΝΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ & ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΚΡΑΤΟΥΣ

Θέμα 2^ο 2026 (κληρωθέν)

Η διάκριση των λειτουργιών και η σημασία της για την προάσπιση του κράτους δικαίου στην ελληνική και την ενωσιακή έννομη τάξη.

Πρότυπη Απάντηση:

Η κλασική διάκριση των εξουσιών -εκτελεστική, νομοθετική, δικαστική-όπως καθιερώθηκαν από την εποχή του ευρωπαϊκού διαφωτισμού, κυρίως από τον Μοντεσκιέ και τον Λοκ, εξακολουθεί να διέπει τα σύγχρονα φιλελεύθερα πολιτεύματα των κρατών αλλά και υπερεθνικούς οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση. Είναι δε συνυφασμένη με την υπεράσπιση του κράτους δικαίου τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η διάκριση των εξουσιών, διατηρεί την παραδοσιακή της μορφή στις περιπτώσεις των εθνικών κρατών ανεξαρτήτως του πολιτικού συστήματος που έχει υιοθετήσει θεσμικά το καθένα από αυτά. Έτσι, ο διαχωρισμός -εκτελεστική, νομοθετική, δικαστική εξουσία- συναντάται τόσο σε χώρες με κοινοβουλευτικά πολιτικά συστήματα (π.χ Ελλάδα) όσο και σε χώρες με προεδρικά (πχ ΗΠΑ). Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο διαχωρισμός αυτός διατηρεί μια ιδιότυπη μορφή («θεσμική ισορροπία» μεταξύ των οργάνων της) καθώς η Ένωση δεν διαθέτει τα χαρακτηριστικά εθνικού κράτους. Παρά την διαφοροποίηση αυτή, η ουσία της προστασίας του κράτους δικαίου, μέσω

της ύπαρξης θεσμικών αντιβάρων (checks and balances) σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, παραμένει κοινή.

Τα κοινώς αποδεκτά χαρακτηριστικά του κράτους δικαίου προϋποθέτουν τη δυνατότητα ελέγχου και περιορισμού της εξουσίας και την υποταγή της στο δίκαιο. Με άλλα λόγια, το κράτος δικαίου εξασφαλίζει την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών απέναντι σε ενδεχόμενη παραβίασή τους από την πλευρά της εξουσίας. Διέπεται από τέσσερα στοιχεία.

α) την Αρχή της Νομιμότητας – σύμφωνα με την οποία η εξουσία δρα εντός των νομικών και δημοκρατικών περιορισμών που της επιβάλλουν το Σύνταγμα και οι τυπικοί νόμοι.

Β) τη διάκριση των εξουσιών

Γ) την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Δ) τον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο, βάσει του οποίου οι πολίτες μπορούν να προσφεύγουν σε ανεξάρτητα δικαστήρια εναντίον άδικων κρατικών αποφάσεων.

ΕΛΛΑΔΑ

Η διάκριση των εξουσιών προβλέπεται από το άρθρο 26 του ελληνικού Συντάγματος και προστατεύεται από το άρθρο 110 που καθιστά την προηγούμενη διάταξη «μη αναθεωρητέα». Η διάκριση, συνδέεται με τη μορφή του πολιτεύματος. Έτσι, φορείς της εκτελεστικής εξουσίας είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και η Κυβέρνηση, της νομοθετικής, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας και η Βουλή και της δικαστικής, τα ανεξάρτητα δικαστήρια.

Σε ότι αφορά το κράτος δικαίου, ο έλεγχος των αποφάσεων της εκτελεστικής και της νομοθετικής εξουσίας πραγματοποιείται μέσω των δικαστηρίων και των ανεξάρτητων αρχών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων από όλα τα δικαστήρια (άρθρο 93 Συντάγματος) και η διενέργεια δημόσιων διαγωνισμών ή η καθιέρωση τυπικών προσόντων για τον διορισμό των δημοσίων υπαλλήλων μέσω ανεξάρτητων αρχών, όπως ο ΑΣΕΠ.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 93 του συντάγματος προστατεύει αποτελεσματικά το κράτος δικαίου και την αρχή της νομιμότητας. Στην παράγραφο 4 ορίζει, ότι «τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα». Επιπλέον προστατευτική δικλείδα του κράτους δικαίου στη χώρα μας, αποτελεί η συνταγματική κατοχύρωση (άρθρο 101^Α), με την αναθεώρηση του 2001, πέντε ανεξάρτητων αρχών (Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού, Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών, Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, Συνήγορος του Πολίτη) που παρεμβάλλονται ανάμεσα στην κρατική εξουσία και την κοινωνία των πολιτών και αποτελούν θεσμικά αντίβαρα σε περιπτώσεις παραβίασης των δικαιωμάτων των πολιτών.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί έναν *sui generis* πολιτικό υποκείμενο που συνδυάζει στοιχεία εθνικού κράτους και διεθνούς οργανισμού. Ο κλασικός διαχωρισμός της διάκρισης των εξουσιών/λειτουργιών δεν συναντάται εδώ όπως στις περιπτώσεις των κρατών-μελών. Παρ' όλα αυτά θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι ο διαχωρισμός αυτός υφίσταται στη βάση των λειτουργιών των οποίων επιτελούν τα κύρια όργανά της.

Έτσι, στη νομοθετική λειτουργία συμμετέχουν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή που υποβάλλει τις νομοθετικές προτάσεις και κυρίως το Συμβούλιο της Ε.Ε και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο που συναποφασίζουν (πχ. Συνήθης νομοθετική διαδικασία), στην εκτελεστική η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και άτυπα το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο της Ε.Ε και στην δικαστική το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) καθιερώνει τις βασικές αξίες που διέπουν την Ένωση. Ανάμεσα σε αυτές κυρίαρχη θέση καταλαμβάνει το κράτος δικαίου. Βασικός φορέας προάσπισης του είναι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου επιλύει δικαστικά διαφορές που προκύπτουν μεταξύ των οργάνων της Ένωσης, προστατεύει δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών στα κράτη-μέλη και δικάζει υποθέσεις παραπομπής των κρατών-μελών από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που αποτελεί «θεματοφύλακα των συνθηκών», όταν τα τελευταία παραβιάζουν το ευρωπαϊκό δίκαιο.

Το άρθρο 19 παράγραφος 1 της ΣΕΕ, καθορίζει τον ρόλο του Δικαστηρίου της Ε.Ε ως θεματοφύλακα του κράτους δικαίου. Σύμφωνα με αυτό :

«το Δικαστήριο διασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των συνθηκών. Τα κράτη-μέλη θεσπίζουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται η αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης».

Όπως τα εθνικά δικαστήρια διασφαλίζουν την τήρηση του κράτους δικαίου από τα κρατικά όργανα, έτσι το Δικαστήριο της Ε.Ε διασφαλίζει το κράτος δικαίου και τα δικαιώματα που απορρέουν από τις ευρωπαϊκές συνθήκες. Επιπλέον, το άρθρο 19 λαμβάνει ως δεδομένη την κυριαρχία του ευρωπαϊκού δικαίου έναντι των εθνικών και οριοθετεί το πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων από τα εθνικά δικαστήρια. Πιο συγκεκριμένα :

ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Το άρθρο 19 επιβάλλει στα κράτη-μέλη την παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας στους πολίτες. Τα υποχρεώνει δηλαδή να παρέχουν έγκαιρη και δίκαιη κρίση προς τους πολίτες όταν καταφεύγουν σε αυτά απέναντι σε παραβιάσεις του εθνικού και του ευρωπαϊκού δικαίου από κρατικά όργανα. Επιπλέον, ορίζει την ανεξαρτησία των εθνικών δικαστών σε σχέση με την νομοθετική και εκτελεστική εξουσία και τους δίνει το δικαίωμα σε περιπτώσεις δυσκολίας προστασίας κάποιου δικαιώματος να προσφεύγουν απευθείας στο ευρωπαϊκό δίκαιο.

Γενικότερα, σύμφωνα με τη νομολογία των ευρωπαϊκών δικαστηρίων, το εθνικό δίκαιο, και σε ότι αφορά το ζήτημα της υπεράσπισης των δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου υπόκειται στο ενωσιακό καθώς τα κράτη μέλη αποδέχονται τις συνθήκες της Ένωσης και διεθνείς συμβάσεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι ίδιες οι Συνθήκες της, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ αλλά και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης καθορίζουν το αξιακό πλαίσιο το οποίο δεν μπορεί να παραβιαστεί από τα κράτη-μέλη που υιοθετούν τις αξίες τη φιλελεύθερης δημοκρατίας. Με την έννοια αυτή, τα θεμελιώδη δικαιώματα όπως και οι αρχές του κράτους δικαίου προστατεύονται νομικά τόσο από τις διεθνείς συμβάσεις όσο και από το εθνικό δίκαιο.

ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΠΟ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ

Σε περιπτώσεις άμεσων παραβιάσεων του κράτους δικαίου από κυβερνήσεις των κρατών-μελών, η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να παρέμβει πολιτικά και νομικά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι παραβιάσεις του κράτους δικαίου από την προηγούμενη κυβέρνηση της Ουγγαρίας και τον πρώην πρωθυπουργό, Ορμπάν.

Τα όργανα και το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έκριναν ότι η ουγγρική κυβέρνηση παραβίασε το κράτος δικαίου σε τρία επίπεδα : στον περιορισμό των αρμοδιοτήτων του Συνταγματικού δικαστηρίου, της ελευθερίας έκφρασης μέσω του ελέγχου των δημόσιων και ιδιωτικών μέσων ενημέρωσης και της δράσης των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

Η Ένωση έκρινε ότι συντελέστηκε η διαδικασία 'Rule of Law Backsliding' (διάβρωση του κράτους δικαίου) σύμφωνα με την οποία η κυβέρνηση αποδυναμώνει τα θεσμικά αντίβαρα (Checks and Balances) και την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης.

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω της νομολογίας του εξέδωσε μία σειρά καταδικαστικών αποφάσεων ενάντια στην κυβέρνηση Ορμπαν με αποτέλεσμα τα όργανα της Ε.Ε να επιβάλουν στη χώρα συγκεκριμένες κυρώσεις μέσω του «Μηχανισμού Αιρεσιμότητας για το κράτος δικαίου» (Rule of Law Conditionality Regulation). Ο συγκεκριμένος μηχανισμός θεσπίστηκε το 2020 και προβλέπει το πάγωμα οικονομικών κονδυλίων (ταμείο συνοχής, ταμείο ανάκαμψης κλπ) σε κράτη-μέλη που παραβιάζουν θεμελιώδεις αρχές του κράτους δικαίου. Το 2022, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενεργοποίησε τον συγκεκριμένο μηχανισμό με αποτέλεσμα το «πάγωμα» κονδυλίων 22 δισεκατομμυρίων ευρώ που προορίζονταν για την Ουγγαρία.